

Habcsók, jutalomajándék

Nem ok nélkül említjük Lezsák Sándor *Nyolcvan vödör levegő* című abszurdoidja évekkal előbbi előadásainak közönségsikerét. A költő-író-politikust komolyan foglalkoztatják korunk létkérdései, az emberiség egzisztenciális aggályai. Okkal. Gondoljunk a cunamiként pusztító fegyveres erőszaktól való, globálissá terebélyesedő félelemre. Amire nagyon sokan keresik a megoldást, ki-ki a maga módján. Ezt tette a nyolcvan vödör levegőt bespájzoló idősödő főhős is, aki bunkert épített magának a kút oldalába. A pusztító erőszaktól való aggodalma indokolt volt ugyan és időszerű, de élete megmentésére tett tyúkeszű kísérlete merő képtelenség, komikum.

Legújabb színművében (*Habcsók, – majdnem – brutális komédia*) az író szintén drámai és komikus elemekből építkezik. Itt viszont nem a gyilkos hatalmi erők elleni küzdelem lehetséges módozataira összpontosít, hanem az ember szubjektív univerzumát veszi górcső alá, jelesül a házastársi normák felrúgásának módjait és lehetséges következményeit tárja az olvasók/nézők elé. A másik felet semmibe vevő önzések, erkölcstelenségek sokféleségét, fokozatait sejteti, a megoldást keresve pedig azok határait feszegeti. A hol aggodalmakra okot adó, hol meg a muris jelenetek során minduntalan felmerül a kérdés: meddig mehetnek el a házastársak – gyanús vagy tényleges

– hűtlenkedéseikkel, tiszteletlenségeikkel anélkül, hogy felrúgnák a házásélet szentségét és szépségét. Ami nem kizárólag magánügy, mert az egyének tettei a közösség megítélése alá (is) esnek.

A társadalmi együttélés törvényeinek, normáinak legfőbb ítése, koordinátora a színmű történelmi időszakában köztudottan az egyház volt. A házásélet szabályai, követelményei felett az Esperes öröködik és ítélkezik. Ő adja ki a parancsokat, az Esperesné pedig végrehajtatja alárendeltjeivel oly módon, hogy „a lélekben visszhangozzon minden szó.”

Ebben a társadalmi miliőben játszódnak az eleinte haragosabb színeket mutató, „majdnem brutális” komikus jelenetek, íródnak meg, válnak szuggesztívvé és izgalmasa a megrajzolt jellemképek. Lezsák Sándor itt, a különböző karakterek megkomponálásában érzi igazán otthon magát. Ahol a korrektnek színlelt lódtítások, a kölcsönös leckéztetések, a rekeszizmot rezegetető nagyotmondások, mind-mind az indulatok lecsillapításának, a tisztesség és becsület keresésének, végtére is az igazság kimondásának a szolgálatában állnak. A kitalációk brutalitásig felfújott ballonja fokozatosan lohad az elszólások, melléfogások, önleplezés („kitaláltam, hogy én is megbántsam magát”) felől haladva az őszinteség, a megbékélés, a lelki nyugalom felé.

Ahhoz, hogy ennek a családtípusnak a jelenségvilága elének táruljon, Lezsák „háromszáz évre álmodja vissza magát, Berethalomra, a történelmi Királyföld valaha szászok lakta településre.” (Szakolczay Lajos)

A díszített „csiprokat”, virágos tányérokat készítő kétgyermekes keramikus házaspár inkább indulatból, semmint a hibátlanságukba vetett meggyőződéssel ócsárolják, becsmérlik, gyalázzák egymást, ami akár váláshoz is vezethet. Ámde a vidék egyházi vezetője, az Esperes résen van, és idejében közelé. Berethalom vártemplomába csukatja őket két hétre. Ahol „régén a válófélben lévő, megromlott kapcsolatban élő házasságokat zárták össze hat hétre szigorú körülmények között”. Hogy a karanténban megbeszélhessék sérelmeiket, beismerhessék ballépé-

seiket, kijózanodjanak, és visszatérjenek a tisztesség útjára, hogy maradjon „minden úgy, mint régen volt.” Vagy ha mégse, fogalmat alkothassanak a válást követő nem éppen rózsás jövőjükéről.

Az élet nem győzelmi menet. A menetközben jelentkező gondokat, bajokat, nehézségeket idejében fel kell tudni dolgozni, a hibákat korrigálni, és – ha lehet és/vagy kell – megbocsátani egymásnak.

Ezt igazolandó, hadd idézzünk itt egy Árpád-kori település, Magyarkakucs 18. századi egyházközségének parókiakönyvéből egy nyilatkozatot, amelyben a hitvesi esküt megszegők fogadalmat tesznek, hogy a cselekedetüket megbánták és többé nem vétkeznek: „Mi alább is megírtak prezentitus agyuk tudtokra akiknek illik, hogy mi minek utána a házasságbeli egyenetlenség, békétlenség miatt, össze háborodtunk volna, különben össze nem békélhattünk hanem a Szent Eccla. Becsületes előljárói által még pedig ilyen pretextus alatt, hogy én Pusztai István magamat teljességgel megoltalmazom attól, hogy a Szilágyi János Uram feleségivel magánosan sem nem társalkodom, nem beszéllek vele barátságot nem tartok. Én is pedig Egri Rebeka ettől magamat teljességgel megoltalmazom, hogy az én becsületes Férjemet mint jó és becsületes embert megbecsülöm, utána nem leselkedem, felőlle akárhol járni fog nem tudakozodom, szívemet, lelkemet abba megcsendesítem és mától fogva engedelmes és jó szó halló hitestársa leszek, melyről adom ezen kezem x vonásával és a rosszat elkerülöm. Pusztai János keze x vonása / Egri Rebeka keze x vonása.”

A berethalmi várbörtön válószobájában Martin durván a feleségéhez vágja: „elegem van belőled”. Berta sem

marad adósa: „Nekem is elegendem van belőled, Martin.”

Az Esperesné tisztázza a helyzetüket: „Ezért vagytok itt. Ez a válószoba, de az is lehet, hogy szerelembörtön...”

A bekasztlizott házaspár, célzottan, mindennek erősen szűkében vannak. Egy ágyban alusznak, egy lapos valamit közibük gyömöszölve, egymásnak hát-tal fekszenek. És civődva, gúnyolódva bolházkodnak. Eközben Martin egy fogat talál: „Valaki itt hagyta a fogát...” Mi tagadás, a válószobában vagy szerelembörtönben – ha szükségesnek látták – az „ítészek” erőszakot is alkalmaztak. Hogyha másképp nem ment, kiverték a börtönt viselő fogát, remélve, hogy így könnyebben s hamarabb eredményt érnek.

Sírjunk-e vagy ne vessünk ezen?

Miközben a házaspár közötti kisstíliú történések összevisszaságát követjük, a szerző felvillant egy nagyon fontos történelmi eseményt. Arról értesülünk, hogy „egy Tisza-menti lelkész jött az imént, azt mondja, fogdossák össze a reformátorokat, megint Pozsonyba viszik őket, sanyargatják őket, bírói ítélet lesz.” Nem kétséges, hogy az ellenreformáció, a rekatolizáció Pázmány Péter-i évtizedeiben járunk.

Amint nyílik a börtön ajtaja, beszűrődik a templomi énekpróba hangja: „Erős vár a mi istenünk”. A Luther Márton szerezte zsoltár félreérthetetlenül jelzi, hogy protestáns világban vagyunk. A becsukott házaspár két gyermeke a kórusban énekel: kiderül, a család evangélikus hitű.

Az események mozgalmasak: a civakodások nem csitulnak, a felek gúnyolódni, ócsárolják, csepegnek egymást. Mint jeleztük, az asszony egyenesen képébe vágja az urának: el akar válni,

mert „nem bírsz velem élni”. „Új asszonyt akarsz.” A férj tagad: „Ezt soha nem mondtam!”. Berta: „De gondoltad...”; „Te mostanában soha nem veszed észre. Amikor kitömködtem a mellyemet, hogy lássad, nekem is van, nem csak a Málcsinak...”

Furábbnál furább komikus jelenetek követik egymást: a bolhakeresést kutya-vonyítás követi, a férj horkol, az asszony holland fapapucsban lépkedve kopog – zavarják egymást. Ezek a froclizások, valójában ártalmatlan kötekedések: a békülési hajlandóság első jelei. Férj és feleség kezdenek jobban odafigyelni egymásra: „Nekem még maradt két almám – mondja az asszony. – Ha annyira éhes vagy, az egyiket neked adom.”

A házaspár lelkében kezd felértékelődni a család erénye, jelentősége, becse, értékei. Dicsérik gyermekeik kezűgyességét, már-már művészi képességeket éreznek bennük.

A vártemplom csendjében váratlanul megkondul a harang. Majd elnémul. Kicsit később újra megkondul. Amiből Martin arra következtet: „Akkor egy asszony halt meg a faluban”. Ha a harang harmadszor is megkondul – folytatja a férj –, azt jelenti: „Öregember halt meg. Akkor csendítenek harmadszor.”

A kórusban éneklő gyerekek, Jolánka és Janó bejönnek a szüleikhez. A fiú közli az apjával: maghalt Öregapa. A halálhír lesújtó. Tovább súlyosbítja a helyzetet, hogy be vannak zárva: „lát-hatatlan rabláncban vannak.”

Az ország feldarabolva, a nemzet saját létezésének határára jutva küszködik. Szattyán, a szárazkaplán kétségbeesve kérdezi felettesét: „Keleten a török, nyugaton a Habsburg császáriak. Esperes úr, van még Magyarország?”

Az Esperes válasza reménykeltő: „Úgy hírlik, Tokaj környékén, Hegyalján a magyarok megint mozgolódnak, a keresztes kurucok toboroznak.” Rákóczy serege gyarapszik, az igaz magyarok készülnek a szabadságharcra.

A rabláncon nyűglődő házaspár helyzete még rosszabbra fordult: Berta megbetegedett, erősen köhög. Martin jószívűen gondozza beteg feleségét, takargatja, vigyáz rá. Megbocsátva egymásnak, immár szinte megmosolyogva emlékeznek volt kihágásaikra; a másik félben (házastársban) emberi jóságot tapasztalnak. Berta: „Olyan gyöngéd vagy, mint legénykorodban”, „Hoztad a habcsókot, diómorzsával. Azzal büvöltél el”.

Az ünneplőbe öltöztetett vétkesek imazsámmolyon térdelve, miatyánkot mormolva várják az Esperest. Aki tatar, török harácsot, dézsmát, császári nyomorgatást emlegetve feddi őket:

hibáikat, kölcsönös gyanúsítgatásaikat, egymás korholását sorolja.

Berta hirtelen dönt: „Együtt maradunk!”

A válószobából szerelemszoba lett.

Az Esperesné habcsókot készít a raboskodásból szabaduló házastársaknak, amolyan jutalomajándékot.

Az Esperes szüntelen fáradozik, sokat utazik, amiért a felesége érthetően aggódik. „Ez a dolgom – válaszolja az Esperes. – Rendet kell tartanom minden gyülekezetben.”

Az Esperesné a férjének is habcsókot készít vacsorára, hisz annyira megkívánta.

Elvégre egy életet élünk, egy világban élünk, viseljük terheit, örömeit.

A jóságért és tisztességért pedig jön a jutalom: a diómorzsával megszórt finom falatok, a habcsók.

Aniszi Kálmán

